

upita za junačko zdravlje. Ugrizao se za jezik. Često znači zamjenu: Pozdravi brata i poljubi ga za me. Uratio mu je milo za drago. Ne vraćajte zlo za zlo. Kupio sam kilogram voća za šezdeset dinara. Isto tako i namjenu: Na stolu je čaša za vino. Čuvaj bijele novce za crne dane. Nije za kozu sijeno.

Taj se prijedlog upotrebljava i kao dopuna predikatu uz glagole nepotpuna značenja: *Tko ne drži brata za brata, on će tudina za gospodara. Narod ga držiše za cara. Izabraše ga za načelnika. Susrećemo ga i kao objekt uz neke glagole: Slijepa za put i budalu za savjet ne valja pitati. Rđa za zlato ne prianja.*

Sve su to službe i značenja prijedloga za akuzativom, ali, kako iz primjera vidimo, nigdje ga nismo našli u značenju pravca ili smjera, koji vodi do nekoga mjesta. Ali ipak svakoga dana čujemo rečenice: *Ulak je otputovao za Split, za Beograd, za Sarajevo. Parobrod putuje za Trst, za Crikvenicu, za Lošinj, za Dubrovnik. Avion je krenuo za Pariz. Isto tako i: Otac je krenuo vlakom za Banja Luku. Mi večeras putujemo za New York.* Takva se upotreba prijedloga za akuzativom čuje obično u slučajevima, ako se navodi vozilo, koje nas vozi u pravcu nekoga mjesta (vlak, parobrod, avion), jer parobrod, vlak, avion obično ne putuju ravno u konačno odredište, nego se zaustavljaju na svom putu u više mjesta. Prema tome parobrod na pr. ne vozi iz Dubrovnika u Rijeku, nego najprije u Korčulu, pa u Hvar, Split, Šibenik i t. d. do Rijeke. Parobrod dakle za nekoga putnika vozi u Korčulu, za nekoga u Šibenik ili Zadar prema tome, gdje putnik kani izaći. Međutim, ako se ne navodi vozilo, manje se upotrebljava prijedlog za u tom značenju, a više prijedlog u: *Otac je otputovao u Zadar. Mi putujemo u Split. Uozimo se u Trst. Putujemo u Ameriku.* To je zato, što svaki putnik putuje u određeno mjesto: u Split ili u Šibenik ili u Rab, a ne u sva mjesta. Tako je jedino pravilno govoriti i kad navodimo vozilo: *Putujemo vlakom u Split, u Zadar, u Sarajevo. Uozimo se parobrodom u Trst, u Kotor. Letimo avionom u Pariz, u Beč, u*

Zürich. Ulak kreće u Beograd. Do zamjene prijedloga u prijedlogom za došlo je po ugledu na romanske i germanske jezike, osobito pod utjecajem francuskog, talijanskog i njemačkog jezika, jer su pod njihovim utjecajem bili naši narodni govori, a preko njih i naš književni jezik. Talijani kažu: Parto *per* Trieste. Il treno parte *per* Napoli. Nijemci: Der Zug fährt *nach* München. Englezi: I travel *to* London. Francuzi kažu: Ce train va pour Paris (doslovno: ovaj vlak ide za Pariz, mj. u Pariz), ili: *partir pour* Zagreb (poći za Zagreb, mj. u Zagreb). U talijanskom jeziku riječ *per*, kao u njemačkom *nach*, u francuskom *pour*, a u engleskom *to* znače zapravo: prema, u pravcu, za. To je dalo povoda upotrebi prijedloga za i u našem jeziku, najprije za vozilo, a zatim sve češće i za putnike, koji se tim vozilom voze. Još bismo za vozilo mogli reći, da vlak vozi na pr. prema Vinkovcima, ili parobrod u pravcu Zadra, ali ne za Vinkovce ili za Zadar. Za putnika tako ne možemo reći, jer on putuje u određeno mjesto. Upotreba prijedloga za akuzativom nije u duhu našega jezika u tome značenju ni za vozilo ni za putnika.

Treba dakle pisati i govoriti: *Ulak je otputovao u Split. Parobrod putuje u Trst. Otac je krenuo u Dubrovnik. Avion je krenuo u Pariz.*

Mate Hraste

ZAŠTO POVIJEST I VJESNIK, A NE POVJEST I VIJESNIK?

Jedan čitalac »Jezika« pita, zašto se piše *povijest* i *vjesnik*, kad je po izgovoru u prvoj riječi dugo *o* i kratko *je*, a u drugoj dugo *je*, dakle *ije*. Njemu se čini, da bi bolje bilo pisati *pojvest* i *vijesnik*, »kako se i govori«.

Riječ *povijest* uzeta je u ovom obliku u književni jezik prema narodnom izgovoru *p'ovijest*, dakle s kratkim *o* u prvom slogu i s dugim jatom u drugom slogu. S takvim se akcentom ona govori u velikom području ijekavskoga govora i ujedno odgovara složenicama *pripovijest*, *zapovijest*, također s brzim akcentom na prvom slogu i s dugim jatom u posljednjem slogu. Tako bilježi te

riječi Akademijin Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, a i svi noviji rječnici ije-kavskoga govora. Istina je i to, da se imenica *povijest* govori i s onakvim akcentom, kakav navodi naš čitalac, dakle *póvjest*, ali taj izgovor nije uzet kao književni, premda se kadšto tako i pisalo, osobito u posljednje vrijeme u Bosni i Hercegovini. Mogu reći već i to, da je i Pravopisna komisija odobrila kao književni izgovor samo *pđvijest*. Na taj se način ujedno održava paralelnost *povijest*, *pripovijest*, *zapovijest*, dok bi pisanje *povjest*, *pripovijest*, *zapovijest* otkrivalo dvostrukost.

Imenica *vjesnik* govori se u narodnom jeziku na tri različita načina: *vjěsnĭk* (gen. *vjesnika*), *vjěsnĭk* i *vjěsnĭk*. Prvi je izgovor zabilježen kao književni u našim najboljim rječnicima, pa ga stoga i Boranićev Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika uzima za književni. Drugi izgovor s brzim akcentom na prvom slogu uobičajen je na isto-

ku, pa ga je priznao za književni Belićev Pravopis srpskohrvatskog jezika. Treći izgovor s dugosilaznim akcentom na prvom slogu govori se po sjeverozapadnim krajevima, pa na tom akcentu zasniva i naš čitalac svoj prigovor i zahtjev za drugačijim pisanjem. Taj treći način izgovora još nije priznat kao književni, pa stoga nije ni ušao u rječnike suvremenoga književnog jezika. Ako bi se njegovo prostranstvo u znatnoj mjeri proširilo, mogao bi i on biti priznat kao književni. Takve akcenatske varijacije možemo opaziti i u drugih imenica s takvim nastavkom, na pr. u imenica *rječnik* i *glasnik*, pa se i s njima u tom pogledu jednako postupa.

Prema tome naš čitalac neka i dalje piše *povijest* i *vjesnik*, a neka postepeno i svoj izgovor prilagođuje književnom izgovoru, koji se može najbolje čuti u našim kazalištima s dobrim književnim jezikom.

Ljudevit Jonke

IZ ŠKOLSKE PRAKSE

NASTAVA GRAMATIKE

Nastavni program za naš narodni jezik ističe među ostalim zadacima još i zadatak, da učenici steknu osnovna znanja o zakonima jezika i steknu pravopisne navike. Kako i taj zadatak proizlazi ne samo iz naših općih zahtjeva, nego i iz pravilnih postavaka naših metodičara i jezičnih stručnjaka, to ga treba poštovati. Ako ponekad naiđemo na dominantan položaj gramatike u čitavoj nastavi materinskog jezika i na pusto gramatiziranje, tada nije kriva sama gramatika, koja je potrebna i nužna, već su kriva jednostrana shvaćanja i nepravilne metode u toj nastavi. Svladavanje gramatike nije ni jedini, ni osnovni, ni osamljeni zadatak u nastavi našega jezika, a samo je gramatiziranje odraz metodičkoga prilaza nastavnog gradi.

Nastava materinskog jezika ne iscrpljuje se ni u književnosti, ni u gramatici. Loše čini onaj, koji razbija jedinstvo te nastave i njezinu unutrašnju, sadržajnu povezanost

i metodičku uvjetovanost. Kao što je pogrešno »bježanje od gramatike«, tako je pogrešno vršiti svakom prigodom, na svakom sadržaju uvijek jednake analize, iz kojih gramatika strši kao kost. Gramatika ne smije djetetu omrznuti, već postati jednom od riznica pravilnosti i ljepote naše materinske riječi.

Ako se osvrnemo na nastavni program, na čitanku i gramatiku za V. razred osmogodišnje škole, pa ako u svoj rad unesemo svoje ljubavi za književni jezik, a uz to i svoje snalažljivosti i iskustva, tada se ne će pojaviti ni gramatičarstvo ni gramatiziranje, a učenici će ipak stjecati gramatičko i pravopisno znanje. Nastavni program ne pridonosi nepravilnim tendencijama ni jednostranostima. Čitanka ima mnogo raznolikoga materijala, te moramo upravo tražiti, što bi bilo najpogodnije za uže gramatičke vježbe. Sama je gramatika, po mome mišljenju, i čitanka i gramatika. U njoj ima lijepih i prikladnih kraćih štiva i odlomaka.